

הישיבה המאתיים-ושבעים-וארבע של הכנסת השניה

יום חמישי, י"א מנחם-אב תשי"ג (23 יולי 1953)
ירושלים, בנין הכנסת, שעה 11.13

א. חילופי גברי בוועדות הכנסת

חבריה הכנסת בז'רנו פורש מוועדת הכלכלה, ובמקומו ייכנס חבריה הכנסת זיסמן.
כן פורשים חבריה הכנסת בז'רנו והראל מוועדת העבודה, ובמקומם ייכנסו חבריה הכנסת רימלט וחת.
מוועדת השירותים הציבוריים פורש חבריה הכנסת הראל ובמקומו יבוא חבריה הכנסת ששון.

היו"ר י. קליבנוב :
אני רואה שאין התנגדות, ובז'ה מאשרת הכנסת את השינויים האלה בהרכב הוועדות מצד סיעת הציונים הכלליים.

היו"ר י. קליבנוב :
הנני מתכבד לפתוח את הישיבה המאתיים-ושבעים וארבע של הכנסת השניה.

נשמע תחילה הודעה ממי יושב-ראש ועדת הכנסת.

דוד בר-רביהאי (יו"ר ועדת הכנסת) :

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, סיעת הציונים הכלליים בכנסת מבקשת את אישורה של הכנסת לשינויים הבאים בהרכב הוועדות.

ב. שאלות ותשובות

לאחרונה הפסיק המושב בן-עמי את הזרם שהופנה לאני שים הנ"ל, כלי לדואג לצרכיהם, וכבר הוגשה תלונה בנידון זה למשטרה, שסירבה לטפל בענין.

רצוני לשאול את כבוד השר : האם מוכן כבודו לספק את המים הדרושים לאותן הנפשות ?

שר-החקלאות פ. נפתלי :

לאחר בירור שהתקיים במשרדי עם באיכות מושב בן-עמי בנוכחות באיכות תנועת המושבים וחבר, שאחרי ההסרעות הנזכרות בשאלתה הנ"ל מקבלים ערכי אום אל פרג' מי-שתיה מהברזים של מושב בן-עמי.

כמו כן הצהיר באיכות מושב בן-עמי, שגם להבא יקבלו ערכי אום אל פרג' את מי השתיה הדרושים להם.

היו"ר י. קליבנוב :
נשמע עתה תשובה לשאלתה. אבקש את שר-החקלאות, לענות על שאלתה מס' 874 של חבריה הכנסת מסעד קסים.

אספקת מים לאום אל פרג' בנפת עכו
חבריה הכנסת מ. קסיס שאל את שר-החקלאות ביום ה' בתמוז תשי"ג (18 ביוני 1953) :

בפרדסי אום אל פרג' בנפת עכו מתגוררים כמאה ושלושים אזרחים שלא עזבו כלל את מקום מושבם. בעבר היו אלה שותים ומשקים את פרדסיהם ממי "כאברי" שעברו באדמתם. מושב בן-עמי וחברת "מקורות" הזרימו את המים האלה בצניורות וסיפקו אותם לישוניהם הסמוכים, ולמאה ושלושים הנ"ל נמשך צינור בקוטר של אינש אחד, המסונף לצינור של המושב בן-עמי, לצרכי שתיה בלבד.

ג. חוק המועמדים להתיישבות חקלאית, תשי"ג — 1953 •

(קריאה שניה וקריאה שלישית)

היו"ר י. קליבנוב :

לא, נדון על כל הסתייגות לחוד ונצביע עליה.
רשות-הדיבור לחבריה הכנסת רובין.

חנן רובין (מפ"ם) :

כנסת נכבדה, לפי הצעת-החוק המוצעת יש לגופים הנקי ראים : "מוסד מיישב" או "גוף התיישבותי ארצי", סמכויות רחבות למדי, סמכויות בעלות השפעה רבה מאד לגבי גורל המתישב. החוק מפרט את הגופים הבאים : הממשלה וההסתדרות הציונית העולמית—הסוכנות היהודית לארץ-ישראל, בתור גופים מסוג זה, ומוסיף לזה : "כל גוף אחר העוסק ביישוב בני-אדם ושר-החקלאות הכיר בו כמוסד מיישב לענין חוק זה". לעומת-זה אני מציע ששר-החקלאות, לפני

היו"ר י. קליבנוב :

אנו עוברים להמשך הדיון בקריאה שניה ושלישית בחוק המועמדים להתיישבות חקלאית, שהוא סעיף כ' בסדר-היום. נשמעו בשבוע שעבר את ההקדמה של יושב-ראש ועדת החוקה, חוק ומשפט, אשר הצעת-חוק זו הועברה אלית לדיון, ומוכשרת כעת לדיון במליאת הכנסת.

אנו עוברים לדיון ולהצבעה על ההסתייגויות השונות, הכלולות ברשימת ההסתייגויות המונחת לפני חבריה הכנסת. נתחיל בהסתייגותו של חבריה הכנסת רובין לסעיף 1 של החוק.

אסתר וילנסקה (מק"י) :

מה הוא סדר הדיון ? מנמקים את כל ההסתייגויות בכת-אחת ?

למנוע בעד התפתחות התהליך של תסיסה פוליטית, ובעד התפכחות בחלקים גדולים של הציבור בישובים חקלאיים. הכמשלה מתכוונת למנוע, באמצעים אדמיניסטרטיביים ובי אמצעי נישול, את התפתחותם הפוליטית של חלקים ניכרים של המתיישבים החקלאיים.

ביחס לנימוק של הונחת החקלאות — עליו מדובר בס' עיפים שונים של החוק, ואשר בו מתרצת הממשלה את האפשרות לנשל עובד מעל הקרקע — אנו משוכנעים שאין זה נימוק אלא אמתלה והסוואה. הגורם העיקרי להונחה בחק' לאות איננו המתיישב, אלא לפי דעתנו — הממשלה הנוכחית. האנשים ההולכים לחקלאות הם בדרך כלל בעלי נטיה לחק' לאות ואינם מעוניינים בהונחתה. אם ישנם גורמים להונחת החקלאות, הרי אין זה מתיישב פלוני או אלמוני, אלא הממ' שלה. הממשלה מזניחה את החקלאות על-ידי הקצבותיה העלוכות לחקלאות, על-ידי שהיא מונעת הלאמת החשמל, וכי. מי שקרא את הדין-וחשבון של המומחה האמריקני, פרופ' טרון, שהופע בחוברת "ידיעות הכלכלה", יכול היה להיווכח שגם מומחה זה מסביר באיזו מידה מעכב יוקר החשמל בעד התפתחות החקלאות ובעד ההשקאה בה, וכאיו מידה גורם מצב זה להונחתה של החקלאות.

אנו מתנגדים למינוי ועדת גירושים של הממשלה, ואנו חושבים שאם יש טענה כל שהיא לגבי מתיישב — טענות פליליות או אחרות — יש לפתור אותן בדרכים המקובלות, בפרוצדורה משפטית מקובלת, ולא על-ידי חוק של נישול מתיישבים מטעמים פוליטיים, כפי שהנו למעשה חוק המוע' מרים להתיישבות חקלאית.

לבסוף ברצוני להעיר אלאה מבין אנשי מפ"ם המתנגדים למדיניות הגירוש המבוצעת על-ידי אנשי מפא"י, שהתנגדות צודקת זו אינה מתיישבת עם מבצעים דומים של נישולים המבוצעים על-ידי אנשי מפ"ם לגבי קומוניסטים ואנשי שמאל, באותם המקומות בהם מהווים אנשי מפ"ם רוב.

אנו נצביע נגד החוק למועמדים להתיישבות, כי אנו רואים בו חוק אנטידמוקראטי ואנטי-אנושי, חוק המאפשר לשלול במקרים רבים קורת-נגד מבעלי השקפות פוליטיות שמא' ליות, חוק המאפשר לנשל בעיקר בעלי השקפות שהן באור פוזיציה עקבית ומתמדת למדיניות הממשלה הנוכחית.

משה אונא (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט) :
כנסת נכבדה, הוועדה לא קיבלה את הסתייגותו של חבר הכנסת רובין לסעיף 1, משום שבדרך-כלל נוהגים להימנע מלתת לוועדות הכנסת פונקציות אדמיניסטרטיביות. אין גם סיבה לעשות במקרה זה יוצא מן הכלל, כפי שעשינו בכמה מקרים. בחוק זה הוגבל שר-החקלאות במפורש בסעיף 15, בו נאמר שהוא חייב לתת את האישור לכל גוף התיישבותי ארצי שישב 5 ישובים לכל הפחות. יש ודאי מקום לדיסקרציה של השר בענין זה, ואין צורך בהגבלה נוספת, שלפיה יהיה זקוק לאישור ועדת-הכלכלה של הכנסת.

ביחס להסתייגותו של חבר-הכנסת טובי, אני רואה מהו הצורך בהוספת הגבלה להגדרת הוועדה ביחס לישובים שאינם כלולים בתחום שיפוטה של עיריה או מועצה מקומית. הוועדה מצאה שטוב יהיה לכלול ישובים חקלאיים, אפילו אם הם חלק של ישוב קיים — כלומר התיישבות חדשה — כדי להבטיח את הסדרים התקינים בהתיישבות החדשה, והאפשרות להרחיק מתיישב שאינו רצוי.
נדמה לי, שאין צורך להתייחס לדברים הכלליים של

שהוא מכיר במישהו, אולי גם לפני שהוא מסרב להכיר במי שהו, יודק לאישור ועדת-הכלכלה לשם אישור פעולתו זו.

אינני יכול להבין מדוע היה התנגדות להצעה זו. מבחינת יחסי הכוחות בבית הזה יש להניח שכל ועדה של הכנסת יש בה אותו רוב כמו בכנסת עצמה. למה לא להזיק את השר לוועדה לשם קבלת אישור לפני שיכיר או יסרב להכיר בגוף מסויים. אישור מצד אחת מוועדות הכנסת נראה לי חיוני, ביחוד כשהמדובר כאן בסמכויות חשובות ורחבות מאד הניתנות לגוף המיישב. קשה לי להבין, מדוע התנגד הרוב להצעה זו. יש לי רק הסבר אחד לכך : לא פעם נוכחנו בכנסת שיש לממשלה מגמה בולטת ל"אוטואמאנציפאציה", אם מותר לומר כך, מהזדקקות לכנסת. אנו מציעים שהכרזות בעלות חשיבות בלתי-מבוטלת, כפי שמדובר עליהן כאן, תהיינה טעונית אישור הוועדה המחטימה של הכנסת, העוס' קת בעניני התיישבות וחקלאות.
והי הנמקת הצעתנו לסעיף זה.

היו"ר י. קליבנוב :

אני מוטר את רשות-הדיבור לחברת-הכנסת וילנסקה, שביקשה לנמק במרוכז את כל ההסתייגויות לחוק זה שהוגשו על-ידי חברי-הכנסת תופיק טובי.

אסתר וילנסקה (מק"י) :

כנסת נכבדה. אנו מתנגדים לחוק המועמדים להתיישבות החקלאית, משום שאנו מעריכים אותו כחוק אנטידמוקראטי, המאפשר לנשל מתיישב בגלל השקפתו הפוליטית מביתו ומאדמתו ולהשאירו ללא קורת-נגד, גם לאחר שנים רבות של עובדות במשק, בקיבוץ או במושב.

באורח רשמי אין החוק אומר שהוא מאפשר לנשל בגלל השקפה פוליטית, אולם בין השיטין — ובעיקר במציאותם של התיים היומומיים — אפשר להיווכח באינו מידה בא חוק זה לתת גושפנקה רשמית לפעולות שונות של נישול בעבר וכן לפעולות נישול בעתיד, בעיקר בגלל השקפה פוליטית. אנו חושבים שבלתי-אפשרי הוא ובלתי מתקבל על הדעת, להקפיא את המחשבה של המתיישב החקלאי ; אי-אפשר, או להקפיא את התפתחות המחשבה של חברי מושב עובדים, או של חברי קיבוץ כל שהוא. אנו מתנגדים להפיכת מושב עוב' דים או קיבוץ, לסניף מפלגתי זה או אחר. אנו חושבים שזו כותו של כל מתיישב לעבד את הקרקע ולחיות במשקו, בין במושב ובין בקיבוץ, אינה יכולה להיות מותנית בהשקפתו עולם קואליציונית או אופוזיציונית.

ידוע וגם ראי הלווקר המאבק שהתנהל בעבר — וכן בעבר הלא רחוק — במושבים שונים ובקיבוצים שונים, למען זכות העבודה והחיים באותם הקיבוצים והמושבים, לאנשים בעלי השקפות אשר הרוב הנוכחי במקומות הללו לא השלים עממם. על המוני העם בעיר וכן על הציבור בכפר, במושב ובקיבוץ, עובר תהליך של תסיסה פוליטית והתפתחות פוליטית. אי-אפשר לעכב בעדה או לבלום אותה על-ידי חוק נישול.

הסעיף השלישי של החוק קובע ועדת גירושים אשר תמנה על-ידי השר. לפי הצעת החוק, החלטות הוועדה הן סופיות. זוהי אחת ההוכחות לכך שהממשלה מעוניינת להפוך את הישובים החקלאיים למבצרים של אנשים בעלי השקפות זהות עם אלו של הממשלה הנוכחית, או על-כ"ל-פנים לבסיסים של בעלי השקפות המתקרבות להשקפותיה של הממשלה הזאת. חוק הנישול של מתיישבים מעיד על רצון הממשלה

אחר, לא ייתכן להרחיק את האיש אחרי חתימת החוזה; ומצד שני לא ייתכן, שאותה הרחקה תיעשה אחרי תקופה ממושכת של שנתיים ואחר-עשר ירחי חרשים. הכנסת תיטיב לעשות אם לא תרחיק לכת עד כדי כך. מאכן פנייתנו לכנסת, לקבל את הסתייגויותינו לסעיף 2.

משה אונגא (ני"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):

ההסתייגות הראשונה המופיעה בשם חבר הכנסת ארם מכטלת למעשה את כל החוק, כי איך מעלים אנשים להתיישבות אם לא על-ידי כך שמעמידים לרשותם את האמצעים להת-ישבות, לא רק מעלים אותם על הקרקע, אלא גם נותנים להם אמצעים, ואת אלה איך אפשר לתת בלי שייחתם אמילו חוזה זמני? ואם מציעים כאן, שאם יש חוזה אי-אפשר להגיש תביעה להרחקה, פירוש הדבר שאי-אפשר להפעיל את החוק הזה. לכן לא יכולנו לקבל את ההצעה והוא בוועדה, ואני מציע גם לכנסת לדחותה.

ביחס להצעה השניה — וזה גם ביחס להצעת חבר הכנסת טובי — לצמצם את חקיפת האפשרות של הגשת התביעה או לשנתיים או לשנה, מצאה הוועדה שאין זה לטובת הענין שהחוק דן בו, ובסופו של דבר גם לא לטובת האיש שיהיה נדון לפי חוק זה. צריכה לעבור תקופה מסוימת עד שהאנשים, שדרך כלל אינם חקלאיים, יסתגלו לעבודה חקלאית, ובזמן הראשון יעשו בוודאי מציעה שגיאת, ולפעמים גם לא יתמצאו הרבה בסדרי העבודה החקלאית, אבל לאט-לאט ייכנסו לעבודה ובמשך הזמן יעבדו את המשק בסדר ובצלחה.

אם נצמצם את התקופה שאפשר להגיש את התביעה לתקופה קצרה משלוש שנים, ייתכן שבהרבה מקרים יהיה צורך להגיש תביעה, אך-על-פי שיש סיכוי רב לכך שאם יתנו למת-יישב אפשרות להתגבר על קשיי ההתחלה, הרי בסופו של דבר יהיה מתיישב רצוי. על-כן מציעה שגיאת, שהתקופה המינימלית תהיה שלוש שנים, וזו ניצול מן התקלה שהזכרתי. מובן, שיתכן שיהיו גם מקרים שאחרי תקופה קצרה יותר כבר אפשר יהיה לקבוע אם יש לאיש סיכוי להתעורר במקצועו ובאדמתו או לא, אבל דוקא אותם המקרים שיש בהם חשש שהקשיים שבהם נאבק המתיישב הם רק קשים זמניים והוא יתגבר עליהם, תובעים מאתנו לתת ארכה ולתת אפשרות שהמתיישב ייטיב את דרכו ויתגבר על הקשיים, ולכן אני מבקש לדחות את ההסתייגויות לסעיף זה.

היו"ר י. קליבנוב:

לא הושמע נימוק להסתייגותו של חבר הכנסת טובי, היאיל וחברת הכנסת וילנסקה, שזיכרה בשמו, הודיעה שהיא כללה בנאומה את ההנמקה לכל ההסתייגויות של חבר הכנסת טובי לחוק.

נצביע על ההסתייגויות לפי הסדר, כפי שהן מפורטות ברשימת ההסתייגויות. תחילה נצביע על הסתייגותו של חבר הכנסת ארם, המוציאה מן הכלל את המתיישבים שיש להם חוזים.

ה צ ב ע ה

התיקון של חבר הכנסת מ. ארם לסעיף 2 לא נתקבל.

היו"ר י. קליבנוב:

נצביע על הסתייגותו של חבר הכנסת טובי, המגביל את התקופה לשנה אחת.

ה צ ב ע ה

התיקון של חבר הכנסת ת. טובי לסעיף 2 לא נתקבל.

חברת הכנסת וילנסקה, כי על זה כבר דובר בפרוטרוט בקריאה הראשונה, וכל מה שאמרה ביחס להרחקה בגלל השקפה, אינו יכול להתייחס לחוק זה. שבו כתוב במפורש, בסעיף 6, שאין להרחיק מתיישבים בשל השקפות, כי אם רק מטעמים משקיים או תקנוניים, הנזכרים במפורש בסעיף 6.

היו"ר י. קליבנוב:

אנו עוברים להצבעת ההסתייגויות לסעיף 1.

ה צ ב ע ה

התיקון של חבר הכנסת ת. רובין לסעיף 1 לא נתקבל.

התיקון של חבר הכנסת ת. טובי לסעיף 1 לא נתקבל.

סעיף 1 בנוסח הוועדה נתקבל.

היו"ר י. קליבנוב:

אנו עוברים לסעיף 2, שבו יש הסתייגויות לחברי הכנסת ארם, טובי ורובין.

חנן רובין (מ"ם):

אנמק את ההסתייגויות שלי ושל חבר הכנסת ארם ביחד.

סעיף 2 שעליו אנו מדברים הוא אחד הסעיפים היסודיים של החוק הנידון. הוא עוסק בשאלה, מי יכול להיות "מורחק" — לפי שפת החוק משוב חקלאי, והתשובה, שהרוב בוועדה נתן, היא תשובה כמעט ללא הגבלה, אפשר להרחיק כל מועמד משוב חקלאי על פי הוראות החוק הזה, ולמעשה קיימת רק הגבלה יחידה, והיא — שאת התביעה להרחקה יש להגיש תוך שלוש שנים מיום התיישבותו של המועמד.

מה הן ההצעות שחבר הכנסת ארם ואנכי מציעים לעומת הצעה זו? — אנו אומרים שני דברים: דבר ראשון — שאם כבר יש למתיישב חוזה עם המוסד המיישב, או עם גוף ההתיישבותי הארצי, ובחוזה הזה נקבעו תנאים להתיישבותו — אז כבר אין להרחיק. מובן שלא צריך להיחפז בחתימת החוזה ההתיישבותי עם המתיישב. אבל כיון שכבר נחתם החוזה, חייב לחול הכלל שאפשר להרחיק את המתיישב מן קום התיישבותו רק במסגרת החוזה ובהתאם להוראותיו. לא ייכן, לפי דעתנו, לחתום היום על חוזה עם המתיישב, ומחר להגיש תביעה להרחיקו ממשקו. מה טעם יהיה אז לכל החוזה? אם כבר נחתם החוזה הרי ברור שלא ייתכן לנשל את המתיישב ממקום התיישבותו, אלא על פי הוראות החוזה. זהו עקרון אלמנטארי הנראה לנו כמוצדק ומתקבל על הדעת.

ואשר להצעתנו השניה לסעיף זה: הרוב הציע, שתוך שלוש שנים מזמן התנולותו של המועמד במקום אפשר יהיה להגיש תביעה להרחקתו. לעומת זה טוענים אנו, שתקופה של שלוש שנים היא תקופת מועמדות ארוכה מדי, והצעתנו היא להקטינה ולהעמידה על שנתיים בלבד. טוף סוף, תוך שנתיים שהאיש יושב במקום התיישבותו אפשר להכירו, אפשר לדעת את טיבו, אפשר לדעת אם הוא מתאים לאופי המקום, ואין כל יסוד להניח, שרק לאחר שנתיים מיום שהוא נמצא במקום תתגלנה, כביכול, כל מגרעותיו, תתגלה כל אי-התאמתו למקום התיישבותו מסויים, ואז מגישים תביעה להרחיקו מהמקום. גישה זו אינה נראית לנו. אין לשכוח שהחוק הנדון הוא חוק היוצר ונותן אמצעים יוצאים מן הכ"ל מעבר לשיטה המשפטית המקובלת שלנו, להרחיק מועמד ממקום התיישבותו. אם יש חוק "אכסטרואורדנרי" כזה, הרי צריכה הכנסת להיזהר זהירות כפולה ומשולשת, לא להרחיק לכת באפשרות של הרחקה בדרך זו. אנו אומרים: מצד

המתאימה של הכנסת. גם כאן קשה להבין מה ההתנגדות להצעה זו. אני יכול עוד להבין — אם כי לא להצדיק — שהרוב נאמן לגישתו, שמוסדות הכנסת לא "יתערבו" יתר על המידה בעניני השר, אותה הנאמנות לאוטואמנציפאציה של הממשלה מהכנסת. בעוד שזאת יכול אני עוד להבין, הרי מתן זכות לשר להרכיב ועדות אד-הוק — דבר זה אינו מובן לי כלל וכלל. הרוב לא ייטיב לעשות, אם יסתפק בהרמת ידיים גרידא. חובתו היא לשקול פעם נוספת, אם אין הוא פוגע בעקרון חשוב, והוא — שאין להפוך דיונים משפטיים ל"הצגה", שתוצאתה יודעה מראש. אני מזהיר כאן בכל לשון של אזהרה מפני קבלת סעיף 3 (ג) בנוסח המוצע על-ידי הוועדה, ואני מבקש לקבל את הצעתנו האומרת: "מינויה של ועדה יכול להיות לכל שטח המדינה או למחוז מסויים או למחוזות אחדים". כלומר, המינוי הוא תמיד כללי ואינו יכול להיות מסוייג לגבי מקרה זה או אחר.

שלמה לביא (מפא"י):

מה בין כללי למסוייג ?

חנן רובין (מפ"ם):

"כללי" פירושו — שהוא נקבע מראש לגבי כל העניינים הנמצאים בגדר שיפוט של הוועדה, ו"מסוייג" פירושו, שאפשר למנות ועדה כדי לדון באופן מיוחד על ראובן, שמעון או לוי, או על שלשתם ביחד.

משה אונא (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):

אדוני היושבי-ראש, כנסת נכבדה. החששות שבאו לידי ביטוי בדברי חברי-הכנסת רובין, אינם מבוססים לדעת הוועדה, מאחר שיושבי-ראש הוועדה לענין חוק זה יהיה שופט שיתמנה על-פי המלצת שר-המשפטים. למעשה הוא יהיה המכריע בדיוני הוועדה; בתור יושבי-ראש הוועדה יכונן את הדברים מבחינה משפטית. מובן שאפשר לחאר מקרים, ששאר שני החברים יצביעו נגדו, אבל לפי מהלך העניינים יש לחשוב שסדרי הדיון בוועדה ייקבעו על-ידי היושבי-ראש — הוא השופט.

לכן מצאה הוועדה, שאין צורך לקבל את ההסתייגות של חברי-הכנסת רובין, אנו קבענו עוד דבר, שיושבי-ראש הוועדה לא יתמנה על-ידי שר-החקלאות, והכנסנו כגורם נוסף את שר-המשפטים, וכך אין לחשוש ששר-החקלאות יקבע כאן ועדות אכזריות, כפי שמתבטא חברי-הכנסת רובין.

כן אין צורך בסייג הנוסף של אישור ועדת-הכלכלה, ואגב אינני מבין, מה יכול זה לתת יותר מהמלצתו של שר המשפטים.

אשר לסעיף-קטן (ג), שוב לא קיבלה הוועדה את הדעות שורות המרחיקים לכת של חברי-הכנסת רובין, שמפני האסי שרות למנות ועדה לענין מסויים עלול הדבר להביא לידי עיוות דין. גם לפי הצעתו של חברי-הכנסת רובין אפשר למנות ועדה למחוז מסויים, ואם יקרה הדבר במחוז נידה, ולא יהיו מקרים נוספים, הרי זה כאילו נקבעה הוועדה לדיון בדבר מסויים, כלומר — אותו דבר שהחליטה עליו הוועדה. אינני רואה כל שינוי או תיקון בהצעתו של חברי-הכנסת רובין.

לכן לא מצאה הוועדה שיש צורך בהגדרות יותר רחבות, כפי שהציע חברי-הכנסת רובין, כי למעשה אין הניסוח משנה ואינו מוסיף כלום.

היו"ר י. קליבנוב:

נצביע על הסתייגותו של חברי-הכנסת רובין, המגביל את התקופה להגשת התביעה לשנתיים.

הצבעה

התיקון של חברי-הכנסת ח. רובין לסעיף 2 לא נתקבל.

סעיף 2 בנוסח הוועדה נתקבל.

היו"ר י. קליבנוב:

אנו עוברים לסעיף 3. ישנה הסתייגות של חברי-הכנסת טובי, למחוק את הסעיף כולו, וישנה הסתייגות של חברי-הכנסת רובין, רשות-הדיבור לחברי-הכנסת רובין.

חנן רובין (מפ"ם):

כנסת נכבדה. בסעיף 3 של החוק המוצע דובר על מינוי הוועדה שצריכה להיות הרשות השופטת על-פי החוק הזה, וזה המוסד המשמש בית-דין, שלפניו יובא המועמד על-מנת להחליט על הרחקתו או הישארותו במקומו, אם הוגשה תביעה נגדו. ברור שאם מדברים על רשות שופטת, חייב המחוקק לגשת לענין הזה מתוך אחריות ובוהירות רבה מאד.

מה מציע הרוב שבוועדה? הוא מציע שני דברים: קודם כל, ששר-החקלאות ימנה את הוועדה הזאת, ופרט לעובדה, שאחד מבין שלושת החברים יהיה שופט שיוצע על-ידי שר-המשפטים, ויתר החברים יהיו בחלקם אנשים שירצו לשר-החקלאות על-ידי הסתדרויות ארציות של חקלאים או גופים התיישבותיים ארציים — הוא חפשי לגמרי. אם המוסד המיישב, או ההסתדרות הארצית, או הגופים התיישבותיים כותבים מנישים לשר-החקלאות רשימת מועמדים לוועדה, יכול הוא לבחור או לא לבחור מתוך הרשימה את מי שהוא רוצה, הוא יכול גם לפסול גופים התיישבותיים שונים, אם ירצה בכך.

ואחר-כך בא דבר תמור ביותר. בסעיף-משנה ג' נאמר: "מינויה של ועדה יכול להיות כללי או מסוייג". זהו נוסח המטעה אולי חלק מתבריהנית, שאינם מבינים בדיק מה מסתתר מאחורי ביטוי זה. תוכן הסעיף הזה אומר, ששר-החקלאות יכול גם למנות ועדה מיוחדת לצורך ענין מסויים, כלומר, אם רוצים להוציא את המתיישב ראובן, מחליטים להקים בשבילו ועדה מיוחדת, אם רוצים להוציא ממקומו את המתיישב לוי, מחליטים להקים בשבילו בית-דין מיוחד. הדבר הזה, לדעתי, פסול לגמרי. הוא פסול באופן מיוחד בש"ע שאנו זוכרים שזהו חוק אכסטרוארדינרי, ולגבי שנים משלושת האנשים המהווים את הוועדה, יש לשר-החקלאות סמכות מינוי כמעט בלתי-מוגבלת. דבר זה לא ייתכן, לפחות יש להבטיח הבטחה מלאה, שהדיון לפני הוועדה יהיה אובייקטיבי, ושלא יורכבו ועדות עקיף-משפטיות, המחליטות על גורל בני אדם, "אד-הוק", כלומר לשם ענין מסויים; וכן יש להבטיח שלא יורכבו ועדות, אשר לאיש הגידון בפניהן תהיה ההרגשה שדינו הוכרע מראש.

כדי למנוע את התקלות האלה, מציעים אנו שני דברים פשוטים: דבר ראשון, שמינוי הוועדה הזאת, כלומר בית-הדין, יהיה מינוי כללי; השני ממנה את הוועדות מפרק זמן לפרק זמן, והן תפעלנה לגבי כל אותם העניינים הנמצאים בסמכותן השיפוטית על פי החוק.

ההצעה השנייה שאנו מציעים, מתוך אותה מגמה, אומרת, שמינוי אותן הוועדות השיפוטיות יאשר על-ידי הוועדה

במקרה כזה קשה יהיה לדעת אם העבירה היא על התקנון או שהיא ביטוי להשקפתיו הפוליטיות של המתיישב, וקשה יהיה לקבוע מאיזו סיבה דורשים את הרחקתו של המועמד. אשר להרחקה מן הישוב בשל מעשה אלימות, הרי מתיישב שב שעשה מעשה אלימות, דינו כדון כל אדם העושה מעשה אלימות. ממש כשם שאין סעיפים מיוחדים בשביל עושה מעשה אלימות בדירה פרטית או בשיכון עירוני, כך אין צורך בסעיפים מיוחדים כאלה לגבי ההתיישבות. הדברים האלה נמצאים בחוק הפלילי, ואין בהם צורך בחוק זה. מטעמים אלה או מציעים לקבל את הסתייגותנו: בתב"ר עה להרחקת מועמד יעמוד במקום הראשון הישוב החקלאי שהמועמד חבר בו, אחר כך המוסד המיישב, ורק לאחרונה הגוף ההתיישבותי הארצי.

משה אונא (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):
הסתייגותו של חבר-הכנסת טובי כבר נדחתה למעשה, עם קבלת סעיף 3 הקובע את דבר מינוי הוועדות, שהוא ביקש להחליפם בשופט-שלום.

אשר להסתייגותו של חבר-הכנסת בגין, הוועדה מצאה כי הגיון הדברים הוא ההיפך מזה שהעמידה אותו חברת-הכנסת רויאל-נאור. דווקא מפני שחוק זה הוא בלתי-רגיל, יש להיות זהיר בהפעלתו, ודווקא מפני שבמסגרת הישוב החקלאי עלולות להיות השפעות בלתי-רצויות, שמה הוועדה את הדגש על המוסד המיישב ועל הגוף ההתיישבותי הארצי ונתנה להם זכות-קדימה ואפילו אפשרות של השפעה על הישוב החקלאי העומד להגיש את התביעה. צריך לחשוב ששני אלה, גם המוסד המיישב וגם הגוף ההתיישבותי הארצי, ישקלו את הדברים ביתר אובייקטיביות מאשר ייעשה הדבר במסגרת של ישוב חקלאי. עיקר כוונתו של החוק הזה הוא, להרחיק מיישוב חקלאי אנשים שאינם מתאימים להיות מתיישבים או שהם מפריעים בצורה חמורה לסדרי הישוב. אין להניח שמוסד מיישב יגיש בכלל פעם תביעה לפי פיסקה (3) של סעיף-קטן 6א), כי זה נוגע לתקנון ואין לו שום נגיעה עם המוסד המיישב. והוא הדין לסעיף 4, שלפיו אמנם ייתכן שמוסד מיישב יגיש את התביעה, אבל גם זה נוגע הרבה יותר לסיפורים פנימיים של הישוב, ואם הישוב החקלאי עצמו לא יגיש את התביעה, יש לאפשר לגוף ההתיישבותי הארצי להגישה. הדבר נוגע למקרים שהמתיישב מעביר במסגרת הישוב את דרישותיו על-ידי מעשי-אלימות או אימונים במעשי אלימות. מגימוקים אלה לא קיבלה הוועדה את הצעתו של חבר-הכנסת בגין.

אני רוצה לשוב ולהדגיש, כי כל התשטות שהועלו כאן הם, שגם יופעל חוק זה לא לגבי אותם המקרים שבהם הכל מודים שיש צורך להפעילו ושלא די בהם בחוק הפלילי ובי פרוצדורה המשפטית הרגילה, אם אנחנו מוסרים את ההכרעה בענינים אלה לגופים ארציים שיש עליהם אחריות ציבורית רחבה, יש להניח שעלי-ידיכם או שמים את הסייג היעיל ביותר לאפשרות של שימוש לרעה בחוק.

היו"ר י. שפרינצק:

אני מעמיד להצבעה את ההסתייגות בסעיף 4.

הצבעה

התיקון של חבר-הכנסת ת. טובי לסעיף 4 לא נתקבל.

התיקון של חבר-הכנסת מ. בגין לסעיף 4 לא נתקבל.

סעיף 4 בנוסח הוועדה נתקבל.

אני מבקש לדחות את ההסתייגות הנ"ל.

הצבעה

הצעת חבר-הכנסת ת. טובי למחוק את סעיף 3 לא נתקבלה.

התיקון של חבר-הכנסת ת. רובין לסעיף 3א) לא נתקבל.

התיקון של חבר-הכנסת ת. רובין לסעיף 3ג) לא נתקבל.

סעיף 3 בנוסח הוועדה נתקבל.

היו"ר י. קליבנוב:

לסעיף 4 ישנה הסתייגות לחבר-הכנסת טובי, אך לא נשמע הנמקה.

ישנה הסתייגות לחבר-הכנסת בגין, אבקש מאת חברת-הכנסת רויאל-נאור לנמקה.

אסתר רויאל-נאור (תנועת החרות):

כבוד היושבי-ראש, כנסת נכבדה. בחוק זה, הנקרא: "חוק המועמדים להתיישבות חקלאית", בא ליני ביטוי לא הרצון ליישב את המועמדים, אלא למצוא את הדרך להיפטר מהם. זהו חוק שחותם הזמן טובע עליו, אשר נולד בזמן החיכוכים הגדולים, בזמן ההתפלגות הגדולה, ובמקום לחפש את הדרך כיצד יתאשר המועמד להתיישבות חקלאית בעלותו על אדמי, תו, מחפשים כאן את הדרך כיצד ומי היה ראשי להיפטר ממנו ולסלקו.

משום כך אנו מתנגדים להצעת חוק זו בכללה. אולם כראי שונה רצוננו לנסות ולתקן כמה פגמים יסודיים שבה.

בסעיף 4 של הצעת החוק מדובר על הזכאים לדרוש את הרחקתו של המועמד. סדרם של אלה הזכאים נקבע בהצעת החוק בצורה זו: המוסד המיישב, אשר עוד ליישובו של המתיישב; הגוף שאליה קשר הישוב הזה, הגוף הארצי; ול- בסוף — הישוב החקלאי עצמו. אנו מציעים לשנות את הסדר. אם באמת המועמד להתיישבות חקלאית עובר על הדברים היסודיים והעיקריים לגבי איש חקלאי, והוא מניח את עיבוד הקרקע ומשתמש לרעה בכלים ובחמורים שניתנו לו, הרי קודם כל הוא מויק לישוב שאליה הוא קשור, ויש לתת לישוב את האפשרות לדרוש את הרחקתו משם, אחר כך יבוא המוסד שניסה ליישובו והשקיע בו מאמצים, ולבסוף — אותו גוף התיישבותי שאליה הוא קשור.

צריך היה קודם-כל לנסות ולהצביע על הסיבות מדוע מותר יהיה לדרוש את הרחקתו של המתיישב מן המקום. אמנם כתוב בחוק שלא ירוחק מועמד בגלל השקפתו הפוליטיות, אולם יחד עם זאת יש בחוק מקום נרחב לסעיף הנ"ל. רא תקנון, וזהו דבר גמיש מאד, שבמסגרתו אפשר להכניס ניסוחים של דברים רבים ושונים. אפשר לומר שמרחיקים את המתיישב מן הישוב לא בגלל השקפתו, אלא מפני שעבר על התקנון. יחד עם זאת ייתכן שבתקנון יהיה כתוב כי ביום מסוים או בשני ימים מסוימים בשנה חייב המתיישב להניח דגל בעל צבע מסוים, ואי-הנפתחו של דגל כזה היא עבירה על התקנון. במקרה כזה קשה לדעת אם זוהי עבירה על התקנון או שאלה הן השקפות פוליטיות.

היו"ר י. קליבנוב:

דברים אלה נוגעים לסעיף 6.

אסתר רויאל-נאור (תנועת החרות):

אם כך, אעבור על שני הסעיפים יחד.

היו"ר י. קליבנוב:

אנו עוברים להסתייגויות בסעיף 5. בסעיף זה הסתייגות לחבר-הכנסת בגין.

אסתר רזיאלינאור (תנועת החרות):

לסעיף זה, שבו נקבעת צורת הדיון בוועדה, יש בפני הוועדה שתי דרכים בלבד: או לקבל את הדרישה להרחקת המועמד או לבטלה. אין שום נתיבי-ביניים. זוהי צורה קיצורית ביותר. ייתכן שמתוך רצון לשפוט באופן אובייקטיבי לא תוכל הוועדה לקבל אף אחת משתי הדרכים הללו, ותוצאה ללכת בדרך שלישית על-מנת למנוע עיוותי-דין. המדובר כאן בהרחקת אדם ממקום מגוריו, הוצאתו מדיירתו, נטילת מקור פרנסתו וגירושו ממקום שהוא מתקשר אליו ומשקע בו לפי עמים שנים של מאמצים מרובים. ניתנת כאן אפשרות לשלול ממתיישב בכת-אחת כל מה שיש לו, גם כמקום עבודה, גם כמקום חיים וגם כמקום מגורים. על כן אנו מציעים לאפשר לוועדה להתרות במועמד.

יש להבדיל בין התראה שהמועמד מקבל מן הוועד המי קומי של המושב או הישוב, שאליו הוא משתייך. ובין התראה הניתנת למתיישב על-ידי הוועדה, שהיא בבחינת בית-דין. התראה כזאת היא התראה אחרונה, והמועמד יודע וחיוב לדי עת שאם לאחר זאת לא ייטיב את דרכו, לא תהינה לפניו אפשרויות אחרות. לעומת זאת ייתכן כי התראה כזאת תשמש כגורם למפנה בדרך של המועמד, והוא ישנה את התנהגותו ויחזור למוטב. על כן יש מקום לדרישה לאפשר לוועדה להתרות במועמד ולא להגביל את שיפוטתה רק לשתי האפשרויות הקיצוניות.

אנו מציעים גם למחוק את הפסקה הדנה בתקנון ואת הפסקה הדנה בהפרת שלום החברה בישוב על-ידי מעשי אלימות או איומים במעשי-אלימות, וגם זאת — מן הטעמים שהזכרתי קודם-לכן. אם תימחק פסקה זו, צריך שתימחק גם במקומות אחרים. כפי שייחב הענין.

משה אונא (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):

כנסת נכבדה. מסופקני אם הצעת חבר-הכנסת בגין יטיב בסופו של דבר את מצבו של המתיישב המועמד להרחקה. להיפך, נדמה לי שבסופו של דבר הצעה זו תרע את מצבו, שכן גם הוא היה זקוק להוסיף¹ פיסקה להצעתו. שיש להוסיף לוועדה אפשרות של התראה. הוא מציע: „(ב) מי שתבע את הרחקתו של מועמד מיישוב חקלאי והוועדה החליטה להתרות במועמד, רשאי בכל עת, אף אם עברה התקופה האמורה בסעיף 2 או 10, לחדש את תביעתו, אם לאחר ההתראה לא נתקיים במועמד תנאי מן התנאים המפורטים בסעיף 6.“ פירוש הדבר, שחבר דמוקרט של אפשרות הרחקת איש זה שקיבל התראה מרחפת עליו כל הזמן ללא הגבלה. ברור שאם אנו נותנים לוועדה אפשרות של התראה, אנו מוכרחים ממילא לתת לה אפשרות לבחון, אם התראה זו היתה יעילה ואם היא תיקן את דרכו, וממילא אנו מוכרחים להגיע לידי הגדלת התקופה.

לכן מצאה הוועדה, שיותר נכון יהיה להקדים את ההתראה לדיני הוועדה, ולהשאיר לוועדה רק את הבדיקה בין דחיית התביעה לבין הרחקתו של המועמד, כי בסופו של דבר לא יהיה מן הרצוי לסחוב ענין כזה תקופה ממושכת, שכן אם מוכרחים כבר לאחוז באמצעים כאלה של הרחקת מתיישב, יהיה בוודאי מן הנכון לקצר את הפרוצדורה כדי שהדבר יהא לטובת הישוב, ובסופו של דבר — גם לטובת האדם המורחק.

היו"ר י. קליבנוב:
נצביע.

הצבעה

הצעת חבר-הכנסת מ. בגין להוסיף לסעיף 5 פיסקה (3) לא נתקבלה.

היו"ר י. קליבנוב:

מאחר שהסתייגויות זו לא נתקבלה, אין מקום להצביע אם החלק השני של ההסתייגות.

הצבעה

סעיף 5 בנוסח הוועדה נתקבל.

היו"ר י. קליבנוב:

אנו עוברים לסעיף 6. בסעיף זה הסתייגויות לחברי הכנסת רובין, בגין, טובי, ומימון.

חנן רובין (מפ"ם):

כנסת נכבדה. הסתייגויות הראשונה לסעיף 6 עוסקת בש"א, כאלו תנאים אפשר לתבוע את הרחקת המועמד ממ"קום התיישבותו. בסעיף 6 יש שורה שלמה של עילות לתביעה, אם מותר לומר כך, והראשונה מהן אומרת, לפי הצעת רוב הוועדה, שאפשר לתבוע הרחקת מועמד ממקום התיישבותו, אם הוא מוניה בדרך קבע את עיבורו משקו, ללא סיבה מספקת לכך. אם נוסף לכך את אחד הסעיפים הבאים אחר-כך בחוק, המאפשר להרחיק מועמד בלי להבטיח לו איזה שיכון או משק אחר — הרי בוודאי שיש לנהוג זהירות בניסוח סעיף 6 (א). פיסקה זו מתכוונת בעצם לחקלאי לא מוציא. לעובדה, שמתיישב מוניה את משקו יכולות להיות סיבות שונות: יכול להיות שהוא מחפש לו עבודה אחרת, יכול להיות שיש מחלות בביתו, יכולות להיות סיבות אחרות, שליליות ולא שליליות, ויכולות להיות גם סיבה אחת אושית אחד — שיש זה, שהיה סוחר או בעל-מלאכה וכדומה, מסתגל בקושי לעבודה החקלאית ונכנס בקושי לחיי החקלאי. המחוקק בא וקובע כאן קריטריון אובייקטיבי: מספיק שאיש זה יזניח את משקו בלי סיבה מספקת, וכבר אפשר לנשלו ממשקו. סיבה מספקת היא מחלה, למשל, אבל סיבה מספקת אינה בוודאי שאין מצליח כליכך, ואז אפשר להרחיקו. שלוש שנים הוא יושב במקום, ו"חבר דמוקרט" — שמא אין הוא מצליח ו"מוניח" את משקו — מרחפת תמיד מעל לראשו. אם יפעילו סעיף זה — יוכלו לזרוק אותו, את אשתו וילדיו, מהמקום, ולא יצטרכו אפילו לדאוג לאוהל כדי שיהיה לו מקום לגור בו אחר-כך. לא, חברי-הכנסת, זה לא ייתכן.

לכן נציע במקום המתאים הבטחת שיכון אלטרנטיבי, ואילו כאן אנו מציעים שכדי להרחיק את המתיישב צריך להוכיח שההונחה היתה ביודעין, ואולי מוטב היה להגיד: בודון, אם אדם זה אינו רוצה לעבוד במשק ומחפש לו פרנסות אחרות בלתי-חקלאיות — אז נראית הצדקה לתביעה להרחיקו קתו ממקומו. אבל מתיישב העובר את המעבר הגדול לעבודה חקלאית ועושה את המהפכה הגדולה בחייו — בין שזה עולה מצפון-אפריקה, ובין שהוא מגיטו במרוקו, או מתימן — (נהוא צריך לעבור את כל קשיי ההתאקלמות בתיים חקלאיים — אי-אפשר לומר לו: אתה אינך מצליח במשק, ואחת דינך: להיות מוצא, וזה, בלי להבטיח לו איזה מקום אחר. אם כי איני מתיישב, מעז אני להגיד, שהרבה מאד מתיישבים שלנו התלבטו בוודאי לא מעט עד שרכשו להם את הנסיון החקלאי ועד שירעו לבסס את משקם. ההיסטוריה של ההתיישבות שלנו

היש מי שרוצה לנמק אותה? — מכיון שאין, ישיב יושב־ראש הוועדה לכל ההסתייגויות בסעיף זה.

משה אונא (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):
חבר־הכנסת רובין מציע בסעיף־קטן (א) (2) לכתוב „או משתמש בהם” — זאת אומרת במקרקעין או במטלטלין — „ביודעים ובדרך־קבע שלא לצורך התיישבותו...“.

חנן רובין (מפ"ם):
זה לא הוצע.

משה אונא (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):
כך כתוב בהסתייגות.

חנן רובין (מפ"ם):
זה צריך להיות בפסיקה (1), לגבי הונחת המשק.

משה אונא (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):
צריך לתקן את זה כאן. זה לא נאמר על ידיך.

חנן רובין (מפ"ם):
לא שמתי לב לכך.

משה אונא (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):
הונחת המשק היא אחד הנימוקים העיקריים של הרחקה, וכאן קשה לומר שזה מוכרח להיות ביוזעים, זאת אומרת בודון. גם במקרה שהאיש אינו מסוגל לנהל את המשק, לא ייתכן שישאירו אותו במקומו כמתיישב שיוכל באופן קבוע להזניח את משקו, גם אם אינו רוצה בכך, ורק אי־יכלתו מונעת ממנו לעבר את המשק בצורה מניחה את הדעת. הוועדה הוסיפה את המלים, כפי שכבר הסכרתי בפתיחת הדיון, „בדרך־קבע“, כדי לשמור על המתיישב מכך שהזנחה מקרית או סיבות חולפות יוכלו להביא לידי העמדתו למשפט. אבל יותר מזה אין אפשרות להגביל כאן, כי אחרת מבטלים את כל הסעיף הזה ביחס לענין העיקרי של הונחת המשק.

ההצעות למחוק את הפסקאות (3) ו(4) לא נתקבלו בוועדה, כי יש לא מעט מקרים הנוכחים בפסיקה (3) ואולי במידה פחותה בפסיקה (4). ישן סיבות להפרעות רציניות ביותר בחיי המושב, אם מישוהו אינו מקיים, או נוהג להפר — כפי שכתוב כאן — חובות שהתקנון מטיל עליו, או חובות שהוטלו עליו עליידי הישוב החקלאי, אלה הם סיבות רציניות להרחקתו, בין שמדובר על חובות של מושב כאגודה שיתור־פית, ובין על חובות של המושב בכמסגרת חיים. אנחנו לא פעם עדים לכך, שחיי מושב מופרעים בצורה רצינית על־ידי מתיישבים המפריים ביד רמה את התקנון, והסעיף הזה רוצה להטיל סייג לכך, לכן אין למחוק אותו.

גם פסיקה (4) מציינת סיבה רצינית ביותר; ידוע לנו, שלא פעם מגיע המצב לידי כך, שאיש אנס אחד יכול להפר את שלום הישוב ואפילו לערער את קיומו. לכן יש לתת אפשרות במקרים כאלה, שאינם צריכים להיות מקרים שה־חוק הפלילי יכול להתייחס אליהם, או שקשה לפי פרוצדורה פלילית רגילה לטפל בהם — גם במקרים כאלה צריכה להיות אפשרות להבטיח את קיומו של הישוב.

היו"ר י. קליבנוב:

חברת־הכנסת מימון מציעה עכשיו, לנסח את הסתייגותה בצורה כזאת: נוהג להפר את השלום על־ידי מעשי־אלימות או איומים במעשי־אלימות בחברה או במשפחה.

היא לא רק היסטוריה של הצלחות, אלא גם היסטוריה של מחלות ילדים, של נסיונות, של התלבטויות, של איה־צלחות. מדוע, איפוא, אותה אכזרית שבסעיף זה? איני חושב שזוהי גישה נכונה.

הרחבתי קצת את הדיבור על כך, כי ענין זה נראה לי רציני למדי, ואני מציע לא לנקוט כאן גישה כליכך בירור־קראטית.

ועתה, לתיקון שני, אגב, בהדפסת ההסתייגויות נפלה טעות קטנה: התיקון מתייחס לסעיף (א) (2).

אִי־אפשר לדעתי לתבוע את הרחקתו של המתיישב, אם התקנון או עיקרי התקנון לא הובאו לידיעתו. אִי־אפשר לומר: תלך, משום שהפרת תקנון זה, או אחר או כללים עיקריים שישנם בתקנון, בשעה שהוא לא ידע כלל על קיומו של התקן. הדבר צריך להיות ברור, דווקא לגבי סוג מסויים של עולים חדשים, שאינם יודעים להבחין היטב בין התיישבות מושבית של „פועלי אגודת ישראל“, או של „העובד הדתי“ או של „הפועל המזרחי“ או של זרם התיישבותי זה או אחר. המינימום שיש לקבוע בחוק, אם מסתמכים על הפרה של תקנון או כלל תקנוני, הוא — שיש לדאוג לכך שהאיש ידע את פרטי התקנון, אשר בגלל הפרתו רוצים להרחיקו.

היו"ר י. קליבנוב:

רשות־הדיבור לחברת־הכנסת בגין. (איננו באולם).

עזרא איכילוב (הציונים הכלליים):
כבר נימקו את הסתייגות.

היו"ר י. קליבנוב:

רשות־הדיבור לחברת־הכנסת מימון.

עדה מימון (מפא"י):

כנסת נכבדה. אינני מרגישה את עצמי כל כך מאושרת בצורך להביא את הסתייגויותי זו, אשר המציאות מחייבת אותה — אך ההכרח לא יגונה.

בסעיף 6, פסיקה 4, נאמר שאפשר להרחיק את המתיישב אם הוא נוהג במעשי אלימות או מאיים במעשי אלימות. אני תובעת לקבוע, שאפשר יהיה להרחיק אותו גם אם הוא נוהג במעשי אלימות כלפי אשתו, דין חטאיו במשפחה כדין חטאיו בחברה. הריני תובעת זאת מפני שקיימת מציאות כזו.

אנחנו יודעים היטב שכל החוק הזה בא כמצוות־עשה שהזמן גרמה. אנחנו יודעים שקיימים חוגים שונים, קיימות עדות שונות וקיים הווי־חיים מסויים עם מנטאליות מסויי־מת, אשר לפיה דבר רגיל הוא שהבעל יכה את אשתו. אגב, אני מניחה שבין המפגינים אתמול נגד חוק שירות לאומי מתוך דאגה לכבוד האשה בכיכול היו גם כאלה הנוהגים במ־עשי אלימות כלפי נשותיהם.

אני תובעת להכניס את התיקון הזה. במקום שנאמר „נוהג להפר את שלום החברה בישוב על־ידי מעשי אלימות או איומים במעשי אלימות“, להוסיף משפט שקובע שאפשר להרחיק אותו גם אם הוא נוהג כך ביחס למשפחתו. הסתייגותי אומרת: שאפשר להרחיק מתיישב אם הוא נוהג במעשי אלימות או מאיים במעשי אלימות בחברה ובמשפחה.

מאיר ארגוב (מפא"י):

הנוסח אינו מבטיח את זה.

היו"ר י. קליבנוב:

לסעיף־קטן (ב) ישנה הסתייגות לחברת־הכנסת ורפהטיג.

חברת הכנסת רובין לפיסקה א (1), שבמקום המלים „בדרך קבע“ יכתב „ביוזעים ובדרך קבע“.

ה צ ב ע ה

התיקון של חברת הכנסת ח. רובין לסעיף 6 (א) (1) לא נתקבל.

הצעה של חברת הכנסת מ. בגין ות. טובי למחוק את סעיף 6 (א) (3) לא נתקבלה.

הצעה של חברת הכנסת מ. בגין ות. טובי למחוק את סעיף 6 (א) (4) לא נתקבלה.

היו"ר י. קלינוב :

אני מעמיד להצבעה את הסתייגותה של חברת הכנסת מימון לסעיף 6 (א) (4).

בעד התיקון

— רוב

— מיעוט

נגד

אסתר רויאל-נאור (תנועת החרות) : מבקשים למנות את הקולות.

היו"ר י. קלינוב :

נצביע שנית.

ה צ ב ע ה

בעד התיקון 16 —

נגד 13 —

התיקון של חברת הכנסת ע. מימון לסעיף 6 (א) (4) נתקבל.

היו"ר י. קלינוב :

אנו עוברים להצבעה על הסתייגותה של חברת הכנסת ורהפטיג בסעיף 6 (ב).

ה צ ב ע ה

התיקון של חברת הכנסת ז. ורהפטיג לסעיף 6 (ב) לא נתקבל.

היו"ר י. קלינוב :

בסעיף זה ישנה הצעה אלטרנטיבית לחברת הכנסת ורהפטיג, במקרה שהסתייגות הראשונה לא נתקבלה.

ה צ ב ע ה

הצעה האלטרנטיבית של חברת הכנסת ז. ורהפטיג לא נתקבלה.

היו"ר י. קלינוב :

בסעיף 6 (ג) (2) ישנה הסתייגות לחברת הכנסת רובין, להו"ר סיף, סיפא זו : „ושהובא לידיעתו של המועמד לפני התחלת התיישבותו“.

ה צ ב ע ה

התיקון של חברת הכנסת ח. רובין לסעיף 6 (ג) (2) לא נתקבל.

היו"ר י. קלינוב :

אני מעמיד למנין את סעיף 6 כפי שנוסח עלידי הוועדה עם התיקון של חברת הכנסת מימון שנתקבל.

ה צ ב ע ה

סעיף 6 נתקבל.

משה אונא (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט) :

בהצעה הזאת יש בכל אופן מגמה לכלול הפרת שלום בית בתוך מסגרת החוק — הרחבת החוק שהוועדה לא מצאה לאפשרית. מובן, שמקרים חמורים של הפרת שלום בית המגיעים עד להפרת שלום החברה, ייכללו גם הם. מקרים שגשג ארים בגדר סכסוכים בין איש לאשתו, יש דרכים רגילות שאפשר לטפל בהם ואין מקום לכך, בכל אופן לא לפי דעת הוועדה שדנה בענין הזה, לכלול גם אותם בין המקרים שבגללם אפשר להרחיק מתיישב ממקומו. אגב, גם חברת הכנסת מימון אינה מבטיחה בהצעתה, שהאשה, שהיא הסובלת, יכולה במקרה כזה להישאר בישוב. מי חושב כך טועה טעות גמורה. לפי הצעה יש להרחיק את המשפחה, וההסתייגות הזאת לגמרי אינה מבטיחה שום דבר בשביל האשה. במקרה של הפרת שלום בית שיטפלו בו בדרך הרגילה, ניתן בקביעת סידורי הגירושין להבטיח לאשה מה שמגיע לה. אך בדרך זו ודאי שאי אפשר להבטיח זאת. לכן, משני הטעמים האלה לא קיבלה הוועדה את ההצעה הזאת, ואני מבקש גם לא לקבלה במליאה.

הצעת חברת הכנסת ורהפטיג היא, שבסעיף קטן (ב), במקום המלים „בשל השקפתי“ יבואו המלים „בשל השקפתי הפוליטיות“, ואם הסתייגות זו לא תתקבל — המלים „בשל השקפתי בלבד“. אני רוצה להתחיל בהצעה האלטרנטיבית, כי הצעה זו היתה לפני הוועדה כהצעת הממשלה, והוועדה מחקה את המלה „בלבד“, כדי למנוע אפשרות לפרש סעיף זה כאילו השקפתי של אדם יכולות להיות גורם מסייע להרחקתו. לכן ניסחה הוועדה : „הוועדה לא תחליט על הרחקת מועמד בשל השקפתי“, כדי לבטא בצורה כוללת ביותר שהשקפות אינן יכולות להיות נימוק להרחקת מועמד. אם כן ממילא יוצא, שגם הניסוח הראשון של חברת הכנסת ורהפטיג אינו יכול להתקבל, כי לא היינו רוצים שאדם שיש לו, נניח, השקפות פאציפיסטיות שהוא מבטא אותן בכל הזדמנות מתאימה או בלתי מתאימה ומרגיז בזה את האנשים, שבגלל זה אפשר יהיה להרחיק אותו. מובן, שהמושג כולל השקפות פוליטיות, אבל צריך לכלול גם השקפות אחרות, כל זמן שאינן באות לידי ביטוי במעשים שהם חורגים ממסגרת המקום. לכן אין לקבל את ההסתייגות של חברת הכנסת ורהפטיג.

ולהסתייגות האחרונה, זו של חברת הכנסת רובין, אני רוצה לומר שהניסוח של סעיף ג (2) הוא כה זהיר, שאין ספק שהוועדה לא תקבע ולא יכולה לקבוע שאפשר להרחיק מועמד על דברים שלא ידע עליהם. כאן נאמר : „הכללים העיקריים אשר התחייבות לקיימם עלידי המתיישבים“ — אני מדגיש : „התחייבות לקיימם“ — „משמשת תנאי להתיישבותם“. מה פירוש הדברים האלה ? — ראשית, שזה נוגע רק לדבר רים העיקריים, זאת אומרת לאותם הדברים שלא יכול להיות כל ספק שהמתיישב מתחייב עליהם. לא מדובר כאן על עניני תקנון צדדיים, כל זמן שהוא לא חתם במפורש על התקנון, וכן, אם אנו קוראים כאן, שהתחייבות לקיימם משמשת תנאי להתיישבותם של המתיישבים, אי אפשר לומר שהוא קיבל התחייבות כתנאי להתיישבות ולא ידע על כך. אם הוועדה יכולה לקבוע שלא ידע על כך, אי אפשר לומר שהתחייבות זו שימשה תנאי להתיישבותו. אם כן, אין צורך בתוספת של חברת הכנסת רובין, ואני מבקש לדחותה.

היו"ר י. קלינוב :

נצביע על ההסתייגות. נצביע קודם על הסתייגותו של

הי"ר י. קליבנוב:

אנו עוברים לסעיף 7. בסעיף זה הסתייגות לחברי-הכנסת רובין, טובי ובגין. רשות-הדיבור לחברי-הכנסת רובין.

חנן רובין (מפ"ם):

בסעיף 7 יש לי שתי הסתייגויות.

ההסתייגות השניה, שהושמטה בין ההדפסה הראשונה לבין ההדפסה השניה, היתה: למחוק סעיף-קטן ו', ועתה רצוני לנמק את הדבר.

סעיף 7 דן בסדרי הדין לפני הוועדה, כאשר צריך להר- חיק איש, או כאשר ישנה תביעה להרחקתו. אנחנו מציעים כאן שני דברים. הדבר הראשון — סדרי הדין, כמקובל בכל החוקים, או ברובם הגדול, ייקבעו עליידי שר-המשפטים בתקנות. לעומת זה מציעה ועדת החוקה, שהוועדה תקבע בעצמה את סדרי הדין, במידה ששר-החקלאות אינו קובע אחרת בתקנות. אני חושב שזה דבר משונה ביותר. קודם כל ראינו ששר-החקלאות יכול להרכיב את הוועדה הרכב חד- פעמי, ואותה ועדה קובעת בעצמה את סדרי הדין. יחד עם זאת, שר-החקלאות, והיה שר-החקלאות מי שיהיה, כבודו במקומו מונח, ייהפך פתע-פתאום למנסת של סדרי הדין. זהו חידוש שאיננו קיים בכל חוק אחר. בכל חוק שנתקבל על- ידי הכנסת, במידה שנקבעו בו ועדות משפטיות וישנה בעיה של סדרי הדין, נאמר, ששר-המשפטים יתקין את התקנות הקובעות את סדרי הדין.

גם האפשרות של מינוי ועדה חד-פעמית בנוגע למקרה מסוים, גם האפשרות שהוועדה תוכל לקבוע בעצמה את סדרי הדין שלה, — כל זה ביחד, זה קצת יותר מדי.

אני מציע בענין זה דבר פשוט: את תקנות הדין ית- קין משרד-המשפטים כרגיל בכל אותם הענינים, ובהם יס- דירו את סדרי הדין. כשם שעשו זאת לגבי ועדות משפטיות אחרות יעשו זאת גם כאן.

ההצעה השניה היא — למחוק את הסעיף-הקטן האחרון של סעיף 7, שבו נאמר שהחלטת הוועדה היא סופית. הפסיקה הזאת, הקובעת שהחלטה היא סופית, יכולה לעורר ספיקות אם קיימת עוד אפשרות של פניה לבית-הדין הגבוה לצדק, אפילו במקרים שיש יסוד אובייקטיבי לכך. אני חושב שאת האפשרות הזאת אין לשלול.

והנה תראו, חברי-הכנסת הנכבדים, מה מציע כאן הרוב. הוא מציע כמעט בית-דין צבאי. אפשרות של מינוי ועדה למק- רה מסויים; סדרי הדין לפני הוועדה נקבעים על-ידיה בעצ- מה; כמובן שדיני הראיות הכלליים אינם חלים עליה, ואחרי-כך לא רק שאין ערעור — ונגיח שאין לערער — אבל אותה האמצעי המשפטי האחרון של אפשרות פניה לבית-הדין הג- ביה לצדק, גם זאת רוצים לגזול עליידי פיסקה זו. קיימת אצלנו הלכה ברורה שאין זכות ערעור, כשהחוק אינו קובע זאת במפורש. לכן, אין זכות ערעור נגד החלטות הוועדה הפועלת לפי חוק זה. אבל אם אין זכות ערעור, יש לפחות להבטיח פניה אל בית-הדין הגבוה לצדק.

איני יודע אם לדיבור שלי יש איזו השפעה. אני כמעט משוכנע שיש לזה מעט מאוד השפעה.

שר-האוצר ל. אשכול:

השאלה היא — איזו השפעה.

חנן רובין (מפ"ם):

ובכל זאת הייתי מציע לחברי הבית לשקול דבר זה. זה איננו נושא פוליטי, זה איננו ענין שצריך להיות שנוי

במחלוקת, זו שאלה של שמירה על פרצודורה הוגנת, הנותנת אפשרות מינימאלית, לא אומר רחבה, אך אפשרות מינימאלית לאיש הנוגע בדבר — להתגונן, שלא יהיה מורחק כאשר כל המנגנון עומד מראש נגדו. לדעתי, לפחות דבר זה צריך להבטיח.

הי"ר י. קליבנוב:

את ההסתייגות של חברי-הכנסת בגין תנמק חברת-הכנסת רזאל-נאור.

אסתר רזאל-נאור (תנועת החרות):

כנסת נכבדה. בסעיף זה מדובר על דרכי עבודתה של הוועדה, וניתנו בו לוועדה הרבה סמכויות ואפשרויות לפעול כראות עיניה. חברי-הכנסת רובין עמד לפני על אפשרות זו והרחיב את הדיבור על השאלה, עד כמה היא פטורה מחובת דיני הראיה הכלליים, ועד כמה יש לה סמכויות של ועדת חקירה כללית ביותר לפעול כראות-עיניה. אחרי כל זה אין גם לנתבעים לפניה אפשרות לערער על פסק-דינים ולבקש התערבות של שלב משפטי גבוה יותר. דבר זה, יחד עם החיית ההסתייגות שהצעתי קודם-לכן לבית — לתת אפשרות של דרך שלישה, שלא לנהוג בפסקנות של ביטול התביעה או הרחקה מיידית בלא התראה — יוצר בשביל הנתבע לפני ועדה זו בעיה חמורה מאד, הוא יכול להיות משוכנע מראש שהוא אבוי, מן הרגע שהוא נתבע לדין לפני ועדה זו.

על כל מן ההכרח להכניס את התיקון הבא: „החלטת הוועדה תהיה מנומקת ומוגשת בכתב, ועל החלטתה תהיה לנתבע ולתובע זכות ערעור לפני בית-משפט מחוזי, כאילו היה זה פסק-דין בתביעה אורחית לפני בית-משפט שלום” — כלומר אפשרות לתבוע דיון לפני בית-משפט בשלב גבוה יותר, כדי למנוע עיוות-דין; כי עלינו לזכור שהמדובר הוא במעשה חמור מאד. אין זו סתם פעוריה הנערכת באיזה מקום; זהו מעשה שלפעמים יש בו כדי לקבוע את גורלו של אדם ואת גורל משפחתו, בצורה החריפה ביותר.

אם הכנסת מצאה לנכון לקבוע, אגב חוק זה, התערבות בבעיות משפחתיות ואפשרות להיות הפוסק במקרה של סכ- סוכי משפחה — אני מבקשת מן הכנסת את מעט התבונה והסבלנות, כדי לקבל תלונה שהיא לגוף הענין, ולאפשר למועמד העומד לפני ועדה זו, ליהנות מן הכוח המינימא- לית של ערעור לפני שלב משפטי גבוה יותר.

משה אונא (י"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):

כנסת נכבדה. יש לתמוה על הצעת חברי-הכנסת רובין, כי מה שהוא מציע לכלול בסעיף זה כלול למעשה בסעיף 17 (א), שאותו הוא מציע למחוק: „שר-המשפטים רשאי להת- קין תקנות הקובעות סדרי הדין בפני הוועדה”. מה הוא ההב- דל אם כותבים זאת בסעיף זה, או בסעיף בו נכלל הדבר בהתאם להצעת הוועדה? על-כילפנים מובחש שהתקנות ביחס לסדרי הדין של הוועדה יהיו בידי שר-המשפטים. לפיכך הבטיחה גם הוועדה את מה שחברי-הכנסת רובין רוצה להב- טיח, ואין כל סיבה לשנות; ודאי שאין כל סיבה להעמיד את הדברים כאילו שר-החקלאות הוא המתקין תקנות על סדרי המשפט.

חנן רובין (מפ"ם):

אמרתם זאת בגלל סעיף 17 (ב), שממנו מסתבר הדבר.

משה אונא (י"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):

בסעיף 17 (ב) כתוב בפירושו, ששר-החקלאות רשאי להת- קין תקנות „בכל ענין אחר הנוגע לביצועו של חוק זה”.

היו"ר י. קליבנוב :

לסעיפים 8 עד 13 ישנה הסתייגות לחבר-הכנסת טובי, אני מעמידה להצבעה.

ה צ ב ע ה

התיקון של חבר-הכנסת ת. טובי לסעיפים 8—13, לא נתקבל.

הסעיפים 10, 11, 12, 13, בנוסח הוועדה, נתקבלו.

היו"ר י. קליבנוב :

אנו עוברים לסעיף 14. הודעה ליושב-ראש הוועדה.

משה אונא (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט) :

ביחס לסעיף זה התברר שחל שיבוש בניסוח, ואנו מבקשים לא להצביע על סעיף זה כרגע, כי אם בשבוע הבא.

היו"ר י. קליבנוב :

האם הוועדה מציעה שנמשיך בהצבעה על יתר הסעיפים.

משה אונא (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט) :
כן.

היו"ר י. קליבנוב :

אנו עוברים לסעיף 15, ובו הסתייגות לחבר-הכנסת הררי ואזניה.

חבר-הכנסת הררי ואזניה אינם נוכחים באולם.

משה אונא (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט) :

סעיף 15 אומר : „שר-החקלאות לא יסרב להכיר בגוף המארגן בניאדם להתיישבות חקלאית כגוף התיישבותי ארצי לענין חוק זה, אם חמישה ישובים או יותר קשורים קשר ארגוני לאותו גוף.”

היה דיון בוועדה, אם יש לתת דיסקרציה בלתי-מוגבלת בענין זה, או אם מן הנכון שבכל-אופן יהיה מובטח, שאם גוף התיישבותי ארצי מסוים הוכיח שהוא פעיל וקיים, אם במקרה זה לא יהיה מן הנכון לקבוע בחוק שהוא רשאי לתבוע את הכרתו. רוב הוועדה בא לידי סיכום, שרצוי לעשות זאת, במיוחד לאור החששות שהובעו, שיתכן שלא תינתן ההכרה במקרים שאין ספק שגוף התיישבותי ארצי ראוי להגדרה זו. כדי להסיר חששות אלה, החליט רוב הוועדה להכניס את הסעיף הוה, ולא להיענות לדעת החברים שאין צורך בו וש אפשר לוותר עליו. נדמה לי שבמקרים כאלה הכל מודים, שגוף התיישבותי ארצי שכבר הביא לידי התיישבותם של חמשה גופים, יוכל להיחשב כגוף התיישבותי ארצי, ומותר לבטא זאת גם בחוק, כדי להסיר כל חששות. לכן אני מציע לדחות את ההסתייגות הזאת.

היו"ר י. קליבנוב :

אנו עוברים להצבעה.

ה צ ב ע ה

הצעה של חבר-הכנסת י. הררי וב. אזניה, למחוק את סעיף 15, לא נתקבלה.

סעיף 15 בנוסח הוועדה נתקבל.

היו"ר י. קליבנוב :

בסעיף 16 הסתייגות לחבר-הכנסת רובין.

סעיף 7 (ו) קובע כי החלטת הוועדה היא סופית. בדברי הפתיחה עמדתי על משמעות סעיף זה, שכונתו איננה למנוע פניה לבית-דין גבוה לצדק. כל ענינו של החוק הוא למצוא דרך של פרוצדורה מהירה, שיכולה להתיר למקרה המסויים הזה בכל הרצינות, בלי שתהיה אפשרית סחיבת הענין לאיך סוף. אם אנו מאפשרים פניה לאינסטנציה שניה — לפי הצעת חבר-הכנסת רובין, או לפי הצעתו של חבר-הכנסת בגין, שהיא גרועה עוד יותר — הרי פירוש הדבר, שענין כזה עלול להימשך חדשים ואפילו שנים, כי אנו יודעים איזה סיוויים יש להעביר במהירות ערעורים לבית-המשפט המחוזי, ביחוד אם לאחר זאת אפשר לפנות גם לבית-המשפט העליון לערעורין. על-ידי כך בטלה כל התועלת שבחוק. לפי פרוצדורה זו יעמוד הנדון במשך שנים לפני כס המשפט. דווקא את זה התכוונה הוועדה למנוע על-ידי סעיף 7 (ו), בלי לשלול מן האיש אפשרות של פניה לבית-משפט גבוה לצדק — באם יש לו טענה שהוועדה לא פעלה לפי הסדרים המתוקנים, או אם יש ערעור על עצם יסודות הדיון של הוועדה. זה יושג על-ידי סעיף-קטן (ו), שאני מבקש לקבל ולדחות את הצעות התיקונים בקשר אליו.

היו"ר י. קליבנוב :

אני מעמיד להצבעה את הסתייגותו של חבר-הכנסת טובי לסעיף זה.

ה צ ב ע ה

התיקון של חבר-הכנסת ת. טובי לסעיף 7 לא נתקבל.

היו"ר י. קליבנוב :

אני מעמיד להצבעה את הסתייגותו של חבר-הכנסת רובין.

ה צ ב ע ה

התיקון של חבר-הכנסת ת. רובין לסעיף 7 (ה)

לא נתקבל.

הצעת חבר-הכנסת ח. רובין למחוק את סעיף 7 (ו)

לא נתקבלה.

היו"ר י. קליבנוב :

אני מעמיד להצבעה את הסתייגותו של חבר-הכנסת בגין.

ה צ ב ע ה

התיקון של חבר-הכנסת מ. בגין לסעיף 7 (ו) לא נתקבל.

היו"ר י. קליבנוב :

אני מעמיד להצבעה את סעיף 7, לפי נוסח הוועדה.

ה צ ב ע ה

סעיף 7 בנוסח הוועדה נתקבל.

היו"ר י. קליבנוב :

אני מעמיד להצבעה את הסתייגותו של חבר-הכנסת טובי לסעיף 8, ואחרי-כך את הסעיף 8 כולו.

ה צ ב ע ה

התיקון של חבר-הכנסת ת. טובי לסעיף 8 לא נתקבל. סעיף 8 בנוסח הוועדה נתקבל.

היו"ר י. קליבנוב :

אני מעמיד להצבעה את ההסתייגות לסעיף 9.

ה צ ב ע ה

התיקון של חבר-הכנסת ת. טובי לסעיף 9, לא נתקבל. סעיף 9 בנוסח הוועדה נתקבל.

ישיבה רע"ה, י"א אב תשי"ג (23 יולי 1953)

— חוק המועמדים להתיישבות חקלאית (רובין, קליבנוב); חוק ההחלפת שטרייבנק ומילוה חובה (הוראת שעה) (קליבנוב, גורי); חוק שירות המדינה (גימלאות) (קליבנוב, אשכול) —

סעיף 16 בנוסח הוועדה נתקבל.

סעיף 17 בנוסח הוועדה נתקבל.

חנן רובין (מפ"ם):

אני מוותר על ההנמקה.

ה צ ב ע ה

היו"ר י. קליבנוב:
בשבוע הבא תחייים הצבעה על סעיף 14, והצבעה סופית על החוק כולו.

התיקון של חברי הכנסת ח. רובין לסעיף 16 לא נתקבל.

ד. חוק ההחלפת שטרייבנק ומילוה חובה (הוראת שעה), תשי"ג — 1953 *

(קריאה שניה וקריאה שלישית)

ביולי, מצאה ועדת הכספים לנכון להאריך את המועד עד להיום, עד 23 ביולי — יום אישור החוק, משום שהסכום לא גדל בממדים ניכרים וגם משום שהדיון שהתנהל בכנסת נחן לאורחים המעוניינים יסוד לחשוב שהכנסת תסכים לדעתם של חברי הכנסת, שהציעו להאריך את המועד עוד בימים מספר.

ועדת הכספים קיבלה לתשומת לב את הדעות שהובעו כאן, ומציעה לפני הכנסת להאריך את המועד עד ל-22 ביולי במקום עד 10 ביולי, כן אנו מציעים לפני הכנסת לאשר את התיקון הזה בהצעת החוק, אין כל הסתייגויות לתיקון זה, הוא נתקבל על דעת כל חברי ועדת הכספים.

היו"ר י. קליבנוב:

מכיון שלא היו כל הסתייגויות, אני מעמיד להצבעה את החוק ההחלפת שטרייבנק ומילוה חובה (הוראת שעה), תשי"ג — 1953.

ה צ ב ע ה

החוק ההחלפת שטרייבנק ומילוה חובה (הוראת שעה), תשי"ג — 1953, נתקבל.

ה. חוק שירות המדינה (גימלאות), תשי"ג — 1953 **

(קריאה ראשונה)

שני יתרונות לחוק זה לעומת חוקים אחרים שנתקבלו בארצות אחרות בשרהינים זה. היתרון הראשון הוא — הצעת פתרון לאחת הבעיות המטריות מחוקקים בארצות רבות, והיא: איך להבטיח את הקצבה מפני ירידת ערך המט"ב. ירידת ערך המט"ב היא תופעה כללית בכל הארצות, ואפילו המבוססות ביותר מבחינה כלכלית. זהו תהליך שהתחיל אחרי מלחמת העולם הראשונה, והוגבר עם פרוץ מלחמת העולם השנייה — וסיומו עדיין אינו נראה באופק. ברוב הארצות נקבעה הקצבה לפי סכום אבסולוטי, לפי המשכורת האחרונה ששולמה לעובד לפני פרישתו, והקצבה שלו תהיה אותו מאותו סך של המשכורת. הואיל וערך המט"ב במשך השנים שבהן מקבל העובד קצבה, יורד, הרי למשל בשנה החמישית או השישית להיות העובד בקצבה, הוא ממשיך בארצות אלו לקבל אותו סכום אחיד של קצבה, אף על פי שערכו לפי כוח הקניה הוא הרבה יותר קטן משהיה לפני פרישתו. הדבר מאלץ את הממשלות לתקן מדי פעם בפעם את בסיס החישובים. בדרך כלל מפגרים התיקונים אחרי

היו"ר י. קליבנוב:

אנו עוברים לסעיף ה' בסדרהיום — חוק שירות המדינה (גימלאות), תשי"ג — 1953, רשות הדיבור לשרהאוצר.

שרהאוצר ל. אשכול:

אדוני היושב ראש, כנסת נכבדה, החוק המוצע, אשר יש להכבד לפתוח כעת בקריאתו הראשונה, בא להשלים חוק אחר שכבר עבר קריאה ראשונה והועבר עלידי הכנסת לוועדה המתאימה. כוונתי לחוק שירות המדינה, תשי"ג — 1953, המסדיר את מעמדו של עובד המדינה ובעיקר את חז"ותיו כלפי המדינה והציבור.

החוק המוצע הוא מעין הצד השני של המט"ב, והוא בא להסדיר את זכותו של עובד המדינה לגמלאות שונות שישולמו לו לעת פרישה מן השירות, בין שהפרישה תהיה מחמת פיטורין ובין מחמת יציאה לקצבה או מסיבת מוות. החוק המוצע מעניק גימלאות לא רק לעובד עצמו, אלא גם לבני משפחה התלויים בו שהוא משאיר אחריו לאחר מותו. תלויים אלה קרויים בלשון החוק, "שאירים".

** דברי הכנסת, חוב' ל' (מושב שני); נספחות עמ' 2012.
** רשומות (הצעות חוק, חוב' 172).

מיוחדים, המסדירים באופן כולל את כל בעיות השירותים האלה ואת ענין הקצבה בכלל זה.

בשעת הכנת הצעת חוק זה נעשו חישובים אקטואריים על-ידי הפרופ' בננסון ז"ל בנוגע לנטל הכספי שהחוק המוצע יטיל על אוצר המדינה בעשרים וחמש השנים הקרובות. החישובים יצאו מתוך הנחה, שבסוף התקופה תעלה האוכ"ל וסיה של המדינה על ארבעה מיליון ומנגנון המדינה יגדל בהתאם לכך.

לפי חישובים אלה יהוו בשנת 1975 ההוצאות לתשלומי הקצבות והמענקים למיניהם בערך 11% מן ההוצאות למש"כורות של מנגנון המדינה באותה שעה. קצב הגידול לא יהיה שווה. עד 1958 כמעט שלא יהיו הוצאות כלל, ב־1960 יהיו ההוצאות 1.70% של תקציב המשכורות; 3.68% — ב־1965, ו־6.61% — ב־1970.

ההוצאות לתשלום כל הקצבות למיניהן, פרט לקצבאות מחמת זקנה, יגיעו בשנת 1975 לשיאן, ומשנה זו ואילך לא יחול שינוי בשיעור האחוז שהוצאות אלה יהיו בתקציב המש"כורות. לעומת זאת, ההוצאות לקצבאות מחמת גיל הזקנה, המהוות את חלקהארי בהוצאות, עלולות לגדול במידה ניכרת גם אחרי 1975.

כל החישובים האלה נעשו מתוך הנחה, ששירות המזכה בקצבה אינו מתחיל לפני הקמת המדינה, אולם בחוק המוצע כלולה הוראה, שלפיה תהיה אפשרות להכיר לצורך הקצבה בשירותם הקודם של עובדים, שבאו לשירות המדינה "ממשי" דות המדינה בדרך" או ממחלקות הממשלה המאנדאטורית. הפעלת הוראה זו תקדים במידה ניכרת את הזמן שבו יופעל הנטל המלא של הקצבאות על אוצר המדינה, לכן מציעה הממשלה שזכות זו לא תופעל מיד כחוק, אלא תופעל לאחר שהממשלה תבדוק יפה יפה את תוצאותיה ותקבע את התייחסותה הנוספים שבהם תוכל לקיימה, למשל חיוב העובדים האלה בתשלום סכומים מסויימים על-חשבון שנות שירותם בעבר.

עניני מנגנון המדינה יהיו לפי חוק שירות המדינה, תשי"ג — 1953, בידי נציב המנגנון וועדת השירות, שיט" עלו תיך שיתוף-פעולה עם נציגות עובדי המדינה, אולם את מינהל הגמלאות מוסר החוק המוצע לשר-האוצר ולמשרדו, מתוך הנחה שנציבות המנגנון, ועדת השירות ונציגות העוב"דים, מתפקדים יהיה רק לקבוע את העקרונות במסגרת החוק שבהם תותנה זכותם לקצבה של העובד ושאריו. ביצוע התשלומים והטיפול בבקשות האינדיבידואליות אינם אלא ענין כספי ותקציבי גרידא, ומטבע הדברים שייכים הם למשרד האוצר.

היאיל ופרטי החוק הובהרו בדברי ההסבר המצורפים להצעה, מסתפק אני בהערות כלליות אלה ומציע להעביר את החוק לאותה ועדה משותפת שנקבעה כמתאימה לדון בחוק שירות המדינה העיקרי.

היו"ר י. קליבנוב :

שמענו את דברי הפתיחה לחוק שירות המדינה (גימלאות) תשי"ג — 1953. הוויכוח על חוק זה יתקיים בשבוע הבא. הוא יהיה סיעתי, וועדת-הכנסת הקציבה לו שלוש שעות.

אני נועל את הישיבה.

הישיבה הבאה תתקיים ביום ב' וזבא.

הפחתת ערך המטבע והעובד נמצא מקופח. לא תמיד הוא גם זוכה לחיקון הבסיס בהתאם לעליית המחירים, בעיקר באותן הארצות שבהן משתלמת הקצבה מקרן קבועה שלה מפרישים מדי שנה תשלומים לצורך הקצבה העתידה. אם לא דאגה הקרן לעליית רכוש, אין מקור כספי לכיסוי ההוצאות הקשורות בהעלאת שיעור הקצבה. הפתרון המוצע בחוק זה הוא שהקצבה תהיה צמודה לא לסכום אבסולוטי, כלומר, לא למשכורת בלירות ששילמה לעובד לאחרונה לפני פרישתו, אלא לדרגת המשכורת של העובד בשעת פרישתו. לפי זה ייעשה תשלום הקצבה במזומנים בסכום של לירות, המש" תלם בומן תשלום הקצבה לעובד הנמצא אותה שעה בשירות המדינה והוא בעל אותה דרגה כדרגת מקבל הקצבה בשעת פרישתו.

ועכשיו — היתרון השני. החוק מעניק זכות לקצבה לא רק לעובד, אלא גם לשאריו, כלומר, לבני משפחתי שהיו תלויים בו בזמן עבודתו. השאירים הללו יקבלו את הקצבה לא רק אם מפרנסם במשך השנים, אלא גם אם מפרנסם יצא לקצבה והוא נפטר כמקבל הקצבה. היתרון השני של החוק המוצע הוא בכך, שאין הוא מטיל על העובד חובה להשתתף בהוצאות שהוטלו על המדינה לרגל תשלום הקצבות : אין העובד חייב להפריש משכרו גם לשם רכישת זכות לקצבה לעצמו, בעוד שכמעט כל המדינות מחייבות אותו בהפרשת כזי לרכוש זכות לקצבה לבני-משפחה תלויים, במידה שבכלל מיענקת להם זכות כזאת. החיק המוצע בוחר בשיטת כיסוי הוצאות הקצבאות על-ידי התקציב הרגיל של המדינה, בהת" אם ההוצאה המשוערת של כל שנה ושנה. מבחינה זו יש בשיטה המוצעת על-ידי החוק מעין תוספת על המשכורת המשתלמת היום לעובד. שיעור הקצבה לפי ההצעה הוא שני אחוזים ממשכורתו בעד כל שנת שירות, והמינימום הוא 20%, כלומר : אין קצבה לעובד אלא אחרי ששירת לפחות עשר שנים, והמכסימום שאליו יכול להגיע העובד הוא שני שלישים ממשכורתו.

אפשר להצביע על ארצות מסויימות שבהן אחוז הקצבה בעד כל שנת שירות הוא גדול יותר משני אחוזים, אולם בכל הארצות האלה משותף העובד במחצית ההפרשות לצבירת קרן הקצבה ומשום כך מהווה בארצות אלה אחוז הקצבה הניתנת לעובד מטעם המדינה אחוז קטן יותר משהוצע בחוק הזה.

אחת ממטרות החוק היא לעודד עובד צעיר שנכנס לשירות המדינה לעשות את שירותו בה קבע ולהתמיד בו. לכן ניתנת הזכות לקצבה מעיקרו לאדם ששירת עשרים וחמש שנים לפחות. אדם שעבד פחות מזה ועזב על דעתו עצמו את השירות לפני שהגיע לגיל המזכה אותו לצאת לקצבה, אין החוק מעניק לו קצבה ולא יהיה זכאי אלא לפיצויים לפי הוראות אחרות. כמובן, אין כלל זה חל במקרים שהעובד יפוטל משירות המדינה בגלל סיבות שאינן תלויות בו, או במקרה שגיעע לגיל המזכה אותו לעזיבת העבודה. במקרה זה, זכותו לקצבה עומדת לו כבר אחרי עשר שנות שירות.

החוק המוצע יקיף, לאחר שייכנס לתקפו, בערך כשלו-שים אלף עובדים, בכלל זה גם שוטרים וסוהרים, אם כי לגבי שני הסוגים האחרונים משאיר החוק עוד את ההחלטה לממשלה, אם לא להמשיך לנהוג לגביהם לפי הוראות חוקים

נספחות

א. סדר-היום לשיבות רע"ב – רע"ד

- א. שאילחות. **ב.** חוק לבטחון הגבולות (עבירות ושיפוט), תשי"ג – 1953 (קריאה ראשונה).
- ב. חוק שירות לאומי, תשי"ג – 1953 (קריאה ראשונה).
ג. תשובת שרי-הפנים על הדיון בתקציב משרד-הפנים.
- ד. חוק לתיקון פקודת מס-הכנסה, תשי"ג – 1953 (קריאה ראשונה).
- ה. חוק שירות המדינה (גימלאות), תשי"ג – 1953 (קריאה ראשונה).
- ו. חוק שעות עבודה ומנוחה (תיקון), תשי"ג – 1953 (קריאה ראשונה).
- ז. החלטה בדבר אישור צווי מכס ובלו (מס' 20).
- ח. חוק מלט פורטלנד, תשי"ג – 1953 (קריאה ראשונה).
- ט. חוק לתיקון פקודת העיריות, תשי"ג – 1953 (קריאה שניה ושלישית).
- י. חוק חמרי נפץ, תשי"ג – 1953 (קריאה ראשונה).
- יא. חוק ביטול החקירה במקרי שריפה, תשי"ג – 1953 (קריאה ראשונה).
- יב. חוק לבטחון הגבולות (עבירות ושיפוט), תשי"ג – 1953 (קריאה ראשונה).
- יג. חוק לתיקון דיני עונשין (עבירות נגד המדינה), תשי"ג – 1953 (קריאה ראשונה).
- יד. חוק לתיקון דיני העונשין (דרכי ענישה), תשי"ג – 1953 (קריאה ראשונה).
- טו. חוק ההסגרה, תשי"ג – 1953 (קריאה ראשונה).
- טז. חוק תעשיית מכרשות (הוראות מיוחדות), תשי"ג – 1953 (קריאה ראשונה) (הצעת חברת-הכנסת ח. למדן).
- יז. חוק הצרנים, תשי"ג – 1953 (קריאה ראשונה).
- יח. חוק להסדר תפיסת מקרקעים בשעת-חירום (תיקון), תשי"ג – 1953 (קריאה ראשונה).
- יט. הצעות לסדר-היום.
- כ. חוק מועמדים להתיישבות חקלאית, תשי"ג – 1953 (קריאה שניה ושלישית).
- כא. חוק להחלפת שטרי בנק ומילוה חובה (הוראות שעה), תשי"ג – 1953 (קריאה שניה ושלישית).

ב. הצעת החלטה בדבר הגדלת מסי מכס – צו תעריף המכס והפטור (מס' 20), תשי"ג – 1953

- בהתאם לסעיף 2 (א) לחוק מסי מכס ובלו (שינוי תעריף), תש"ט – 1949¹, החליטה הכנסת לאשר את צו תעריף המכס והפטור (מס' 20), תשי"ג – 1953, שפורסם בקובץ
- התקנות 362 מיום ח' בסיון תשי"ג (22 במאי 1953), עמ' 1048.

ג. הצעת חוק להחלפת שטרי-בנק ומילוה חובה (הוראות שעה), תשי"ג – 1953

1. פירושים
בחוק זה תהיה לכל מונח המשמעות שיש לו בחוק להח' לפת שטרי בנק ומילוה חובה, תשי"ב – 1952 (להלן – החוק).
2. ארכה להחלפת שטרי בנק
(א) על אף האמור בסעיף 3 לחוק, רשאי שרי-האוצר, לפי שיקול דעתו בכל מקרה ומקרה, להורות למחלקת ההוצאה להחליף שטרי בנק ישנים אם שוכנע שהאדם שביקש להח' ליפם החזיק בהם בישראל לפני ל' בסיון תשי"ב (23 ביוני 1952) – ולא החליפם בעוד מועד מסיבות שלא היתה לו שליטה עליהן; והודיע למחלקת ההוצאה על רצונו להחליף את שטרי הבנק האמורים לא יאוחר מיום י' באב תשי"ג (22 ביולי 1953); ובלבד שלא יוחלפו לאדם כזה שטרי בנק ישנים בסכום העולה על אלף לירות.
3. תחולת החוק
על החלפת שטרות לפי חוק זה יחולו כל הוראות החוק; והוא – אם אין כוונה אחרת משתמעת.

¹ (ספר החוקים 19-מיום כ"ב באב תש"ט (17.8.49), עמ' 154).

סיכום הישיבות

ישיבה רע"ב (י' באב תשי"ג — 22 ביולי 1953)

היו"ר — י. שפרינצק.

שרת-העבודה ג. מאירסון הביאה לקריאה ראשונה חוק שירות לאומי, תשי"ג — 1953. בוויכוח השתתפו: א. מ. גנזיבסקי, י. מ. לוין, מ. ארגוב, י. בן-אהרן, ש. פרסיץ, א. אלטמן, ז. ורהפטיג, א. וילנסקה, י. הררי, ק. כהנא, ז. שפר, ע. מימון.

ישיבה רע"ג (י' באב תשי"ג — 22 ביולי 1953)

היו"ר — ז. שפר.

א. בהמשך הדיון בחוק שירות לאומי, תשי"ג — 1953, השתתפו: ז. טברסקי, מ. גורוק, ח. למדן, ב. אידלסון, ש. זיסמן, שר-החינוך והתרבות ב. צ. דינור, שרת-העבודה ג. מאירסון השיבה למתווכחים.

הוחלט: להעביר את החוק לוועדת-העבודה.

מ. קלמר בשם סיעת הפועל המזרחי וי. ש. רוזנברג בשם סיעת המזרחי מסרו הודעות.

ב. י. גורי (יו"ר ועדת-הכספים) הביא החלטה בדבר הגדלת מסי מכס — צו תעריף המכס והפטור (מס' 20), תשי"ג — 1953.

הוחלט: לאשר את ההחלטה.

ישיבה רע"ד (י"א באב תשי"ג — 23 ביולי 1953)

היו"ר — י. קליבנוב.

א. ד. בר-דב"האי (יו"ר ועדת-הכנסת) הודיע על חילוסי גברי בוועדות הכנסת.

ב. שר-החקלאות פ. נפתלי השיב לשאלתה בדבר אספקת מים לאום אל פרג' בנסת עכו.

ג. בהמשך הדיון בחוק המועמדים להתיישבות תקלאית, תשי"ג — 1953, השתתפו: ח. רובין, א. וילנסקה, א. רויאל-נאור, ע. מימון, מ. אונא (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט) השיב למתווכחים.

הוחלט: 1) לקבל את הסעיפים 1—13 ו-15—17; 2) לקבל את התיקון של ע. מימון לסעיף 6(א) (4).

ד. י. גורי (יו"ר ועדת-הכספים) הביא לקריאה שניה את החוק להתלפת שטר-יבנק ומילוח חובה (הוראת שעה), תשי"ג — 1953.

הוחלט: לקבל את החוק.

ה. שר-האוצר ל. אשכול הביא לקריאה ראשונה חוק שירות המדינה (גימלאות), תשי"ג — 1953.

תיקון טעות

חוברת כ"ט (מושב שני)

בעמ' 1839, טור ב', שורה 25, במקום: "משה קלמר (הפועל המזרחי)": — צ"ל: "ש. לורנץ (אגודת ישראל)".

